

Türkiye’de İfade Özgürlüğü

BM’de 2020’de yapılacak Türkiye Evrensel Periyodik İncelemesi (Universal Periodic Review – UPR) için hazırlanmıştır.

Türkiye’nin ifade özgürlüğü konusunda uluslararası yükümlülüklerle uyumuna odaklanılmıştır.

Özet

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), 2002’den bu yana Türkiye’de iktidardadır. AKP hükümeti özellikle Aralık 2013’te dönemin Başbakanı ve parti lideri Recep Tayyip Erdoğan ve ailesi, AKP’ye yakın işadamları hakkında açılan yolsuzluk soruşturmalarının ve medyada yayınlanan haberlerin ardından eleştirel medyaya ve muhaliflere baskısını arttırmıştır. Hükümet özellikle yargıyı kontrolü altına alacak köklü uygulamalara imza atmıştır.

Türkiye hükümeti 2015 Yılı Evrensel Dönem İncelemesinde (UPR) sunulan tavsiyeleri yerine getirmekten uzak bir tablo çizmiştir. Özellikle ifade özgürlüğü bağlamında insan hakları ihlalleri, 2010 yılındaki ilk UPR’den bu yana daha da artmıştır. Türk hükümeti 2010 ve 2015 UPR’de yapılan toplantılarda “ifade özgürlüğü ve medya özgürlüğü” konusundaki iyileştirmelerin devam edeceğini vaat etmesine rağmen başaramadığı bu yönde bir düzenleme veya reform gözlenememiştir.

2015 UPR’de Türkiye’ye yönelik sadece “ifade özgürlüğü” başlığı altında 26 ülke endişelerini dile getirmiştir. Türkiye’nin tedbir alması için tavsiyelerde bulunulmuştur.¹ Bunların haricinde 5 ülke basın özgürlüğü ile toplanma-örgütlenme özgürlüğü başlıkları altında benzer endişelere yer vermiştir. Ülkeler genel olarak şu tavsiyelerde bulunmuştur;

-İfade özgürlüğü, örgütlenme ve toplanma özgürlüğü, bilgiye erişim ve basın özgürlüğü haklarını kısıtlayan tüm politikaları ve ceza yasasını değiştirin veya yürürlükten kaldırın.

-Sosyal ve geleneksel medyayı sansürlemekten kaçının ve ifade özgürlüğünün sanat da dahil olmak üzere tüm şekillerde güvence altına alındığından emin olun.

-Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ifade özgürlüğü ve mahremiyet haklarına ilişkin içtihat hukukunu dikkat alın, özgürlüklerin uluslararası insan hakları standartlarıyla tutarlı olmasını sağlayın.

-İnternet Yasasını Uluslararası ve Avrupa standartlarına getirin. İnternet Yasasını, yetkili makamların internet içeriğini engelleme veya kaldırma yetkilerini, ifade özgürlüğü ve internetin serbest bilgi alışverişi için bir platform olarak hizmet vermesini sağlayacak şekilde düzenleyin.

Uluslararası kuruluşların hazırladığı raporlar, Türkiye’nin dünyanın en büyük gazeteci hapisanesine dönüştüğünü, sivil toplum kuruluşlarının dahi toplanma özgürlüklerinin kısıtlandığını, örgütlenmenin ceza riskiyle karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır. LGBT derneklerinin film festivalleri, tiyatro panel ve söyleşi organizasyonlarına 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun 17. Maddesine göre yasak kararları alınabilmektedir.²

Uluslararası normlara ulaşması beklenen muğlak ifadeler taşıyan Türk ceza yasaları nedeniyle Barış bildirisine imza atan akademisyenler terör örgütü suçlamasıyla tutuklanıp mesleklerinden ihraç edilebilmektedir. Cumhurbaşkanı’na özel koruma sağlayan yasa nedeniyle 12-15 yaşlarındaki çocuklar

¹ Database of Recommendations, UPR, Turkey, <https://www.upr-info.org/database/>

² Ankara Valiliği’nden LGBT etkinliklerine süresiz yasak, BBC Türkçe, 19 November 2017, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42043386>

dahi sosyal medya paylaşımları nedeniyle 'hakaret' suçundan tutuklanmakta ve yargılanmaktadır. 7 yılda bu suçtan yargılananlarının sayısı 13 bine ulaşmıştır.

Kamuoyuna bilgi ve haber veren sitelere erişim engelleme ve kapatma kararları artarak devam etmiştir. Bir dönem sosyal medya organları Twitter, Facebook, Dailymotion ve YouTube'u yasaklayan Türkiye'de Wikipedia sitesi Nisan 2017'den beri erişime engellidir. 2005 yılında yürürlüğe giren internet yasası ile erişime engellemeyi yüzde 97 oranlarında Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) mahkeme kararı olmadan yapmıştır.³ Basın ve yayın organları farklı şekillerde hükümetin kontrolü altına alınmış medya tek sesli bir hale gelmiştir.

Ülke, Erdoğan iktidarı döneminde kimler tarafından organize edildiği halen netliğe kavuşturulamamış şüpheli 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrası hızla demokrasiden uzaklaşmıştır. İnsan hakları ihlalleri artmış ve yasalar bilinçli şekilde ihlal edilmiş veya askıya alınmıştır.

Cumhurbaşkanına ülke yönetiminde geniş yetkiler tanıyan 2017 Anayasa değişikliği Venedik Komisyonunun 'dikta rejimi' endişesi ve uyarılarına rağmen OHAL şartlarında yapılan referandumla %3'lük oy farkıyla kabul edilmiş ve despot bir yönetim tarzı ortaya çıkmıştır. Türkiye her geçen gün demokrasi, yargı bağımsızlığı ve ifade özgürlüğünden uzaklaşmıştır. Muhafif görülen aydınlar, gazeteciler, yazarlar, akademisyenler, sivil toplum kuruluşu üyeleri ve insan hakları savunucuları, sosyal medya kullanıcıları terör örgütü üyesi olmakla suçlanmakta ve yargılanmaktadır.

İfade özgürlüğünü güvence altına alan yasal düzenlemeler

İfade özgürlüğü, Birleşmiş Milletler tarafından İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ilan edilen, birçok ülke gibi Türkiye tarafından da 6 Nisan 1949'da imzalanarak kabul edilen bir haktır.⁴ Türkiye, Medeni ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'ni (MSHUS, Türkiye Sözleşme'yi 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamış 23 Eylül 2013'de onaylanmıştır.) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni (AİHS) de imzalamış ve taraf olmuştur. Bu nedenle Türk mahkemeleri, uluslararası sözleşmeleri ve Avrupa insan hakları hukukunu dikkate alarak ifade özgürlüğünü güvence altına almak, korumak durumundadır.

AİHS 10. Maddesine göre;

1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamları tarafından müdahale edilmeksizin ve ulusal sınırlar dikkate alınmaksızın, görüş sahibi olma, bilgi ve düşünceleri edinme ve yayma özgürlüğünü içerir. Bu madde devletlerin yayıncılığı, televizyon veya sinema işletmelerini izin alma koşuluna bağlamasını engellemez.

MSHUS 19. Maddesi:

1. Herkesin, bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikirlere sahip olma hakkı vardır.

2. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak bir kimsenin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşünceyi arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerir.

³ "İnternet zincirlendi: Son bir yılda 50 bin, toplamda 103 bin site sansürlendi", Diken.com, 25 oktober 2015, <http://www.diken.com.tr/internet-zincirlendi-son-bir-yilda-50-bin-toplamda-103-bin-site-sansurlendi/>

⁴ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Bianet, 10 December 2002, <https://m.bianet.org/biamag/insan-haklari/15169-insan-haklari-evrensel-bildirgesi>

3. Bu maddenin ikinci fıkrasındaki haklar özel bir ödev ve sorumlulukla kullanılır. Bu nedenle bu hak, sadece hukuken öngörülen ve aşağıdaki sebeplerle gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir: a) Başkalarının haklarına ve itibarına saygı; b) Ulusal güvenliği veya kamu düzenini veya sağlık ve ahlaki koruma.

Olağanüstü hal döneminde bile ifade özgürlüğü kısıtlanamaz

MSHUS'nin 4. maddesi, 'olağanüstü hal ilanı' durumunda Madde 19 (2)'deki yükümlülüklerde azaltmaya gitmeye izin vermektedir. Zira Türk makamları 21 Temmuz 2016 tarihinde, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine darbe girişimi sonrası uygulamaya konacak tedbirlerin AİHS bazı yükümlülüklerinin askıya alınmasını içerebileceği bildirilmiştir.

Aynı tarihte Türk Makamları, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine de MSHUS'nin 4. Maddesi uyarınca askıya alma (derogasyon) haklarının kullanabileceklerini, Madde 2/3 ile 9, 10, 12, 13, 14, 17, 19, 21, 22, 25, 26 ve 27. maddelerinde öngörülen hakların askıya alınacağı konusunda bildirimde bulunulmuştur. Ancak AİHS ve MSHUS çerçevesinde askıya alma haklarının kullanımı belli koşullara bağlıdır. Belirli haklar hiçbir zaman askıya alınamaz. Askıya alma uygulamaları ayrımcı mahiyet arz edemez yahut devletin uluslararası hukuk çerçevesindeki diğer yükümlülükleri ile tutarsız olamaz. Hakim amaç insan haklarının gerektirdiği ölçüde normal halin yeniden tesisinin temini olmalıdır.

İfade özgürlüğü hakkı, olağan koşullarda ya da olağanüstü hal durumlarında dahi yükümlülük azaltmaya tabi değildir.⁵ İnsan Hakları Komitesi, MSHUS hükümlerinden yükümlülük azaltmanın "istisnai ve geçici" nitelikte olması gerektiğine hükmetmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası:

Madde 25: "Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz."

Madde 26: Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Madde 28: "Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz... Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır."

Madde 30: Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

İfade özgürlüğünü kısıtlayan Türk Ceza Yasaları

Türkiye, AİHM'de düşünce ve ifade özgürlüğünden en fazla hüküm giyen ülkedir. ⁶ AİHM'in 2018 adli yıl çalışmalarıyla ilgili verilere göre; Türkiye'nin 40 davada, ifade ve düşünce özgürlüğünün korunmasıyla ilgili AİHS'nin 10. maddesini ihlal ettiğine hükmedilmiştir.

⁵ Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Korunması ve Geliştirilmesine ilişkin Özel Raportörün Türkiye Ziyaretine İlişkin Raporu, 6-23 June 2017, A/HRC/35/22/Add,

<http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/ifade-ozgurlugu-ozel-raportoru.pdf>

⁶ "Türkiye, AİHM'de düşünce ve ifade özgürlüğünden en fazla mahkum olan ülke oldu", Euronews, 24 January 2019,

AİHM'e yapılan başvurular incelenince Türkiye'de basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğünün önündeki temel engel, Türk Ceza Kanunu (TCK) ve Terörle Mücadele Kanunu (TMK) olarak görülmektedir. Bu ceza yasalarına özellikle sonradan eklenen muğlak ifadelerle dayalı hükümler, ifade özgürlüğünü kısıtlamak için kullanılmaktadır. Bu maddeler Anayasa, AİHS ve MSHUS'un ilgili maddeleriyle çelişir hale gelmiştir.

Anayasanın basın özgürlüğünü güvence altına alan 28. ve 29. maddeleri, "Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı yazarlar veya bastırıcılar veya aynı amaçla basanlar, başkasına verenler bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar." Ek maddeyle sınırlandırılmıştır.

3713 sayılı TMK'nın bazı hükümlerinde 'terör örgütüne üyelik' ve 'terör propagandası' suçları yasaklanmış ancak bu kavramlar net bir dille somut olarak tanımlanmamıştır. Kanun hangi fiillerin terör olarak nitelendirileceğine açıklık getirmemiştir. Kanunun 7(2) maddesi "terör örgütünün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan" kişilerin bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmasını öngörmektedir. Ayrıca hükümde bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek cezanın yarı oranında artırılması öngörülmüştür.

TCK 301. Maddeye göre; Türk Milletini, Devletini, Meclisini, Hükümetini ve Devletin yargı organlarını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis ile cezalandırılıyor. Bu yasa maddesi nedeniyle yüzlerce aydın ifadelerinden dolayı hapse mahkum olmuştur. Öldürülen Gazeteci Hrant Dink'de bu yasa nedeniyle 'Türklüğü aşağılamaktan' suçlu bulunmuş ve 2007'de İstanbul'da radikal milliyetçiler tarafından öldürülmüştür. Türkiye'nin birinci Evrensel Periyodik İncelemesi (UPR) sürecindeki üç öneride Devlet'e 301. Maddeyi düzenlemesi ya da kaldırması çağrısı yapılmış, ancak Türkiye bunu reddetmiştir.

TCK 216. Maddeye göre "halkı kin ve düşmanlığa teşvik etmek" suç sayılmış üç yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Bu madde de ifade özgürlüğünün kısıtlanmasında bir gerekçe olarak kullanılmaktadır. 2013'te piyanist Fazıl Say attığı tweetlerde 11. yüzyıl şairi Ömer Hayyam'ın İslam'da "cennet" anlayışına karşı çıkan ifadeleri nedeniyle 10 ay hapis cezası almıştır.

TCK'daki 'örgüt üyeliği' 'terör' ve 'propaganda' gibi suçların muğlak ifadelerle tanımlanması ifade özgürlüğü önüne engel olarak çıkmaktadır. Çok sayıda gazeteci ve akademisyen içeriği şiddet içermeyen ifadelerde ve örgütlenme eyleminde buldukları halde "silahlı örgüt üyeliği" (TCK 314), "örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleme" (TCK 220/6) gibi suçlardan tutuklu bulunmaktadır.

Binlerce mahkumiyet getiren Cumhurbaşkanı'na hakaret yasası

2004 yılında yürürlüğe giren TCK 299. madde, sadece Cumhurbaşkanı'na hakaret suçunu düzenlemekte ve bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası öngörmektedir. 2005 yılında ceza suç basın yoluyla işlenirse 5 yıla kadar çıkarılmıştır.

Bu maddenin Erdoğan'a yönelik her türlü eleştiriyi suç kapsamına soktuğu, ifade özgürlüğünü ihlal ettiği, AİHS ve Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle Türk parlamentosuna kanunda değişiklik teklifi getirilmiş ancak AKP'nin oylarıyla reddedilmiştir.⁷

TCK 299. maddesi basın ve ifade özgürlüğünün önünde önemli bir engel olarak görülmüştür. Sosyal medya kullanıcıları, sanatçılar, medya çalışanları, karikatüristler, üniversite öğrencileri, sendikacılar, sıradan vatandaşlar ve hatta reşit olmayan çocuklar hakkında paylaşımları hakaret kapsamına girdiği gerekçesiyle davalar açılmıştır.

<https://tr.euronews.com/2019/01/24/turkiye-aihm-de-dusunce-ve-ifade-ozgurlugunden-en-fazla-mahkum-olan-ulke-oldu>

⁷ Türk Ceza Kanunu 299. Maddede değişiklik teklifi, <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/2/2-0368.pdf>

Sadece 2017’de bu maddeden 20 bin 539 soruşturma açılmış 2099 kişi mahkum olmuştur.⁸ Özellikle 17-25 Aralık 2013’te yolsuzluk soruşturmalarının ortaya çıkmasının ardından 2014’den bu yana Erdoğan’a hakaret suçundan yaklaşık 13 bin dava açılmıştır.⁹

12-15 Yaşlarındaki çocuklar Cumhurbaşkanı’na hakareten yargılandı

Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü verilerine göre 2014 yılında 299. maddeden aralarında reşit olmayan bir kişinin de bulunduğu 132 kişi yargılandı. 2015 yılında hızlı bir artışla 76’sı reşit olmayan çocuk olmak üzere 1.953 kişi yargılandı. 2016 yılında 148’i reşit olmayan 4.187 kişi yargılandı. 2016 yılında yargılanan reşit olmayan kişilerden 54’ü 12 ila 15 yaş aralığında yer alıyordu. 2017 yılında büyük bir sıçrama daha yaşandı ve 340’ı reşit olmayan (bunlardan 42’si 12-15 yaş aralığında yer alıyordu) 6.033 kişi yargılandı. Bakanlığın istatistiklerine göre, aynı dönemde mahkumiyet sayıları da arttı. 2014 yılında Cumhurbaşkanı’na hakaret etmekten 40 kişi mahkumiyet almışken, 2015 yılında 238 kişi mahkum oldu, 2016 yılında bu sayı dörde katlanarak 884’e çıktı ve 2017 yılında ise 2.099 mahkumiyete kadar yükseldi.¹⁰

Erdoğan’ın adının dahi geçmediği ancak yolsuzluklara eleştiri olarak ortaya çıkan “Hırsız var” sloganını paylaşımlar gözümlüne alınarak hakaret suçunu işledikleri gerekçesiyle yargılanmaya başlamıştır.¹¹

Hakaret suçunu düzenleyen TCK 125. Maddeye göre bu suçu işleyenler para ve 2 yıla kadar hapis cezasına çarptırılmaktadır. Bu maddeye göre bir kamu görevlisine görevinden dolayı hakarete bulunmanın cezası sıradan vatandaşlardan daha yüksektir. Hapis cezası 6’da 1 oranında artar ve alt sınırı 1 yıl haptir. Kamu görevlisine hakaret davalarının birçoğu, basın yayın organlarında yer alan haber ve yazılar üzerinedir. Başbakan dahil olmak üzere üst düzey yetkililer tarafından açılmaktadır.

MİT Kanunu: 6532 sayılı Kanun (2014), Milli İstihbarat Teşkilatına (MİT) mahkeme kararı olmaksızın kişisel verilere erişim yetkisi tanımıştır. Maddeye göre MİT, kamu kurumları, finansal kurumlar ve resmi ya da gayri resmi kuruluşlardan bilgi, belge ve veri toplama yetkisine sahiptir. Madde MİT hakkında bilgi toplamayı ve yayınlamayı ise ağır cezalara tabi tutmuştur. Buna göre MİT hakkındaki bilgi ve belgelerin dağıtılması, dokuz yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir. Bu madde, gazetecilerin MİT ile ilgili ortaya çıkardıkları skandalların haberleştirilmesinin ardından yürürlüğe girmiştir. Bu caydırıcı cezalarla MİT aleyhine haberlerin yapılmasının önlenmesi amaçlanmıştır.¹²

İfade özgürlüğünü kısıtlayan bir başka yasa ise 31 Temmuz 2018’de düzenleme yapılarak yürürlüğe konan 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunudur. Kanunun 6/2. Maddesine “genel asayışı bozmamak” şartının yanı sıra, “vatandaşların günlük yaşamını aşırı ve katlanılamaz derecede zorlaştırmayacak” şartı da eklendi. Yasaya göre ancak geçerli bir neden gösterilirse mahallin en büyük mülki amirinin kararıyla toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin dağılma saati en geç saat 24.00’e kadar uzatılabilir. Kanun değişikliğine muhalefet partileri “Anayasal bir hak keyfi şekilde sınırlandırılacak hatta engellenecek” diyerek karşı çıktı. Yasa maddesine muhalefet şerhi koyan CHP ve HDP, kanunun 6/2.

⁸ “Türkiye: “Cumhurbaşkanına Hakaret” Davalarının Açılmasına Son Verilsin”, HRW, 17 Oktober 2018,

<https://www.hrw.org/tr/news/2018/10/17/323507>

⁹ ‘Cumhurbaşkanına hakaret’ TCK’den çıkarılmalı, Gazete Duvar, 14 February 2019,

<https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2019/02/14/cumhurbaskanina-hakaret-tckden-cikarilmali/>

¹⁰ “Türkiye: “Cumhurbaşkanına Hakaret” Davalarının Açılmasına Son Verilsin”, HRW, 17 Oktober 2018,

<https://www.hrw.org/tr/news/2018/10/17/323507>

¹¹ “İlave TV’ye Cumhurbaşkanına hakaret davası”, 16 Punto, 26 April 2019

<https://16punto.com/ilave-tvy-cumhurbaskanina-hakaret-davasi/>

¹² “Yeni MİT Yasası Hakkında Bilmeniz Gereken 20 Şey”, Onedio, 29 April 2014,

<https://onedio.com/haber/iste-mit-yasasi-hakkinda-her-sey--295452>

maddesine eklenen ‘vatandaşların günlük yaşamını aşırı ve katlanılmaz derece zorlaştırmamak’ ifadesinin muğlak olduğunu ileri sürdü ve Anayasa’ya aykırı buldu.¹³

İnternet Yasakları

Türkiye’de internet içeriği ve iletişimine yönelik ilk önemli sansür uygulaması 2007 yılı başlarında, Youtube platformuna karşı erişimin tamamen engellenmesiyle alınmıştır. Ardından hızla Telekomünikasyon ve İletişim Başkanlığı’nın (TİB) kurulmasına ve mahkemelerin çocukları internetteki zararlı içeriklerden korumak gerekçesiyle web sitelerine erişimin engellenmesine imkân sağlayan yeni bir kanun çıkarılmıştır. Mayıs 2007’de “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun’un (5651 sayılı Kanun) yürürlüğe girmiştir.¹⁴

Kanun, daha sonra yapılan düzenlemelerle yasalardan ve adli makamlardan çok TİB’in sınırsız tedbir kararları alma yetkisiyle ön plana çıkmaktadır. Kanun TİB’e sınırsız yetki vermekle birlikte, görevlerinden dolayı ortaya çıkacak kusurlarından dolayı TİB yetkililerini korumaktadır.

2015 yılı Mart ayında yapılan değişiklikle Kanuna eklenen 8(A) maddesi TİB’e mahkeme kararı olmaksızın web sitelerine erişimi engelleme yetkisi tanınmıştır. 2015 yılı itibarıyla toplamda 110.000 web sitesine ve 16.500’den fazla URL’ye erişim engellenmiştir.¹⁵ Türkiye’de yasaklanan site sayısı 2016’da 113 bin 398’e ulaşmıştır.¹⁶

29 Nisan 2017’de Wikipedia sitesine erişim tamamen engellenmiştir. Wikipedia, Türkiye Devleti’nin Suriye’deki terör gruplarını desteklediğini iddia eden makaleyi yayından kaldırmayı reddedince hükümet yetkilileri, bu maddeye dayanarak Wikipedia’ya erişim yasağı getirdiğini açıklamıştır. Yasak devam ediyor.¹⁷

AKP hükümeti özellikle 2013’te yolsuzluk ve rüşvet soruşturmalarının ortaya çıkmasının ardından Şubat 2014’te 5651 sayılı Kanun’u yer ve erişim sağlayıcıların cezai sorumluluğunu genişleterek daha fazla kısıtlamalar getirmiştir. Tüm bu adımlar yoğun uluslararası eleştirilere rağmen atılmıştır. AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisi’nin kanaatine göre: “bu tedbirler ifade özgürlüğüne ilişkin AGİT taahhütleri ve uluslararası standartlarla bağdaşmamaktadır ve özgür ifadeyi, araştırmacı gazeteciliği, gazetecilerin haber kaynaklarının korunmasını, siyasi söylemi ve internet üzerinden bilgi erişimini ciddi ölçüde etkileme potansiyeline sahiptir.”¹⁸

Twitter, Facebook ve YouTube engellendi

5651 sayılı Kanun’da yapılan Şubat 2014 değişikliklerinin ardından TİB, sırasıyla 18 ve 27 Mart 2014 ve 2015 tarihlerinde Facebook, Twitter ve Youtube platformlarına 2 yıl süreyle erişimi engelleyen idari kararlara imza atmıştır. Kararlar Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasaya aykırı bulunmuş ve engelleme

¹³ Eylemlere “Günlük Yaşamı Zorlaştırmama” Şartı, Bianet, 31 July 2018,

<https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/199611-eylemlere-gunluk-yasami-zorlastirmama-sarti>

¹⁴ İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, Resmi Gazete, 23 May 2007,

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070523-1.htm>

¹⁵ Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Özel Raportörün Türkiye Ziyaretine İlişkin Raporu, 6-23 June 2017, A/HRC/35/22/Add,

<http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/ifade-ozgurlugu-ozel-raportoru.pdf>

¹⁶ “Türkiye’de kapatılan internet sitesi 113 bin 398”, Analiz Haberler, 4 February 2019,

<https://www.analizhaberler.com/genel/turkiyede-kapatilan-internet-sitesi-113-bin-398-h2568.html>

¹⁷ “Wikipedia, Türkiye’de tam 2 yıldır yasaklı!”, T24,29 April 2019,

<https://t24.com.tr/haber/wikipedia-turkiye-de-tam-2-yildir-yasakli,818867>

¹⁸ Türkiye İnternet Yasası 5651 sayılı Kanununun Değişiklik Tasarısı Üzerine Değerlendirme, January 2014 www.osce.org/fom/110823?download=true

kararları kaldırılmıştır.¹⁹ 2014 yılı boyunca Anayasa Mahkemesi'nin "ifade özgürlüğüne aykırı oldukları gerekçesiyle Nisan ayında Twitter yasağını kaldırması ve Mayıs ayında YouTube yasağını kaldırması başta olmak üzere, verdiği bir dizi özgürlükçü kararlara Erdoğan ve AKP tepki göstermişti. Erdoğan, Twitter kararını "gayrimillî" diye nitelendirmiş ve Anayasa Mahkemesi'nin kararı için "Saygı duymuyorum" demiştir.²⁰

Hükümetin proje mahkemeler olarak Haziran 2014'de kurduğu geniş yetkili Sulh Ceza Hakimlikleri tarafından internet yasaklarıyla ilgili 3.000'den fazla karar verilmiş, 20.000'den fazla URL engellemeye tabi tutulmuştur. Bu kararların yaklaşık 700 kadarı Twitter hesapları ve "tweet"ler, 500 kadarı Facebook ve 200 kadarı da Youtube platformunda yayınlanan içerikle ilgilidir. Keza, Cumhuriyet gazetesine 60, Sözcü'ye 36, Radikal'e 28, Zaman'a 24 ve haber sitesi T24'e 40 civarında engelleme kararı verilmiştir. Bu engelleme kararlarından 95'inin dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu ve 50'sinin Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından talep edilerek kaldırılmıştır.²¹

2017 Anayasa değişikliği ve Venedik Komisyonu'nun dikta rejimi endişesi

Türkiye'de ifade özgürlüğü, Cumhurbaşkanı Erdoğan'a ülke yönetiminde geniş yetkiler veren 2017 Anayasa değişikliğiyle bir darbe daha almıştır. Cumhurbaşkanı böylece yürütmeye birlikte yargı erkini de kontrolüne almış mahkeme kararlarını etkilemiştir.

Türkiye'nin de kurucu üyesi olduğu Avrupa Konseyi Parlamentosunun alt danışma organı Venedik komisyonu, Anayasa değişikliği ile ilgili 16 Nisan 2017'da yapılacak referandum öncesinde sunduğu görüşünde; Anayasa maddelerinin içeriğiyle ilgili endişelerini dile getirmiştir.²² Komisyon, yeni anayasa değişikliği için 'demokrasi geleneğinde geriye atılacak tehlikeli bir adım' olarak ifade etmiştir. Venedik Komisyonu, sistemin bozularak dikta rejimine ve kişisel bir rejime dönüşme tehlikesinin altını çizmiştir.

Komisyon ayrıca TBMM'nin anayasa değişikliği oylamasını kabul etmesi ve halkın onayına sunmasına ilişkin gelişen sürecin de ifade ve toplanma özgürlüğü üzerinde son derece sınırlandırıldığı bir dönemde, OHAL esnasında gerçekleştirilmesine dikkat çekmiştir. Komisyon görüşünde özellikle gazeteciler açısından son derece elverişsiz bir ortamın olması, kalitesiz ve tek taraflı toplumsal tartışmaların yaygın olması, demokratik referandum kampanyasının düzenlenme ihtimaline şüphe düşürdüğü ifade edilmiştir. Anayasa değişikliği yürürlüğe girerse yürütmenin, yargı teşkilatı ve savcılar üzerinde kontrolünün artacağı, Türk yargı sisteminin bağımsızlığıyla ilgili sorunun büyüyeceği, temel hak ve özgürlüklerin ortadan kalkacağı, yürütmenin üzerinde zaten yetersiz olan yargı denetim sistemini iyice zayıflatacağı vurgulanmıştır.

Referandum Nisan 2017'de yapılmış Erdoğan'ın istediği anayasa değişikliği halkın yüzde 51,4'ünün oyuyla kabul edilmiştir. Böylece Erdoğan yargı mensuplarıyla ilgili kararlar veren Hakimler ve Savcılar Kurulu ile Yüksek Yargı organlarına istediği isimleri getirmiştir. Mahkemeler özgürlükler ile ilgili yapılan başvurularda hükümetin istediği yönde kararlar almıştır.

¹⁹ "Anayasa Mahkemesi ve Youtube Kararı", Bianet, 9 June 2014, <https://bianet.org/bianet/siyaset/156280-anayasa-mahkemesi-ve-youtube-karari>

²⁰ "Erdoğan Anayasa Mahkemesi'ni hedef aldı", CNN Turk, 12 April 2014, <https://www.cnnturk.com/haber/turkiye/erdogan-anayasa-mahkemesini-hedef-aldi>

²¹ "Türkiye'de Muhalif Düşüncenin Susturulması ve İfade Özgürlüğü", Yaman Akdeniz, Kerem Altıparmak, https://www.researchgate.net/publication/329988009_Turkiye'de_Muhalif_Dusuncenin_Susturulmasi_ve_Ifade_Ozgurlugu

²² "Venedik Komisyonu Türkiye Görüşü", Strasburg, 13 March 2017, CDL-AD(2017)005, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)005-tur](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)005-tur)

15 Temmuz'dan kısa süre önce başlayan basın özgürlüğüne müdahaleler

Türkiye'de basın özgürlüğü darbe girişiminin yaşandığı 15 Temmuz 2016 öncesinde de AKP hükümetinin tehdidi altındaydı. AGİT Özgür Medya temsilcisi, 4 Nisan 2011 tarihinde yaptığı yazılı açıklamada, Türkiyeli yetkililere medya alanındaki yasal düzenlemeleri AGİT'in basın özgürlüğüne ilişkin taahhütleri ile uyumlu hale getirmeleri çağrısında bulunmuştur. AGİT, açıklamanın ekinde yer alan listede, o tarih itibarı ile hapiste bulunan 57 gazetecinin ismini de yayımlamıştır.

Ancak AKP lideri ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan için özellikle 17-25 Aralık 2013 tarihinde kendisine ve yakınlarına yönelik yolsuzluk soruşturmaları açılması önemli bir dönüm noktası oldu. Erdoğan, aleyhine haber yapan gazetecileri ve medya kuruluşlarını hedef aldı. Merkez tabir edilen medya organlarında Erdoğan'ın listeye aldığı bazı gazeteciler işten çıkarılmaya başladı.²³ Özellikle Gülen Hareketine yakınlığıyla bilinen medya kuruluşlarına baskı, doğrudan devletin el koyması şeklinde cereyan etti. 27 Ekim 2015'de İpek Medya Grubu bünyesindeki Türkiye'nin en çok izlenen haber kanallarından Bugün TV, Bugün Gazetesi, Millet Gazetesi, KanaltürkTV, Kanaltürk Radyo gibi medya kuruluşlarına el konuldu.²⁴ Yayın organlarının yönetimine hükümete yakın isimler getirildi.²⁵ Yazıları ve söylemleri rahatsızlık veren gazetecilerden 58'i bir günde işten atıldı.²⁶

Bir süre sonra medya organlarının tüm haber arşivleri silinerek kapatıldı. İpek Medya Grubu çalışanı 500 kişi işsiz kaldı.²⁷ 5 Mart 2016 tarihinde ise yine Gülen hareketine bağlı yüksek tirajlı Zaman Gazetesi grubuna, el konularak yönetimi hükümet tarafından atanan kayyımlara teslim edildi. Zaman Gazetesi ile birlikte FEZA Medya grubu içerisinde bulunan Aksiyon dergisi, Cihan Haber Ajansı, Today's Zaman yönetimi tamamen AKP'li isimlerin kontrolüne geçti. Medya organlarının tamamının yayın politikası, AKP hükümetini destekler şekilde 180 derece değişti.²⁸ Aynı şekilde Hizmet Hareketinin yayın organı Samanyolu Yayın Grubu'nda yer alan Mehtap TV, Ebru TV, Burç FM'in de aralarında bulunduğu 13 kanal ve radyonun uydudan çıkarılmasına karar verildi.²⁹ 30 Nisan 2016 tarihi itibarıyla yayınları karartılarak engellendi. Kanallar kapatıldı, 850 çalışanı işsiz kaldı.³⁰

15 Temmuz sonrası OHAL ilanı ile kapatılan medya kuruluşları ve tutuklamalar

²³ "Habertürk'ün işten çıkardığı gazeteci Bülent Ceyhan: O listede olmak benim için şereftir", Diken, 19 August 2018,

<http://www.diken.com.tr/haberturkun-isten-cikardigi-gazeteci-bulent-ceyhan-o-listede-olmak-benim-icin-sereftir/>

²⁴ "Koza İpek Holding şirketlerine el konu", Euronews, 27 October 2015,

<https://tr.euronews.com/2015/10/27/koza-ipek-holding-sirketlerine-el-kondu>

²⁵ "İşte Koza-İpek'e atanan kayyumlar", Hürriyet, 28. Oktober 2015,

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/iste-koza-ipeke-atanan-kayyumlar-40007103>

²⁶ "El konulan İpek Medya Grubu'nda 58 gazeteci işten atıldı!", T24, 3 November 2015,

<https://t24.com.tr/haber/el-konulan-ipek-medya-grubunda-58-gazeteci-isten-atildi,315188>

²⁷ "500 çalışan işsiz kaldı... İpek Medya böyle batırıldı", Cumhuriyet, 2 March 2016,

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ekonomi/490391/500_calisan_issiz_kaldi..._ipek_Medya_boyle_batirildi.html

²⁸ "Zaman'ın kayyum yönetimindeki ilk sayısı", BBC, 6 March 2016,

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160306_kayyum_zaman_ilk_sayi

²⁹ "Samanyolu'na ait 13 kanal Türksat'tan çıkarıldı", Milliyet, 14 November 2015,

<http://www.milliyet.com.tr/samanyolu-na-ait-13-kanal-gundem-2147730/>

³⁰ "Samanyolu'nda ekran kararı 850 kişi işsiz kaldı", Gazeteciler.com, 16 November 2015,

<http://www.gazeteciler.com/haber/samanyolunda-ekran-karard-850-kii-issiz-kald/249424>

15 Temmuz'da darbe girişimi sırasında 250 sivil vatandaş hayatını kaybetmiştir. Ardından Türkiye genelinde başlatılan operasyonlarda bugüne kadar en az 511 bin kişi gözaltına alınmış,³¹ Mart 2018 tarihi itibarıyla en az 228 bin 137 kişi tutuklanmıştır.³² İçişleri Bakanlığı'nın resmi açıklamasına göre; 259 bin 999 kişi hakkında soruşturma veya dava aşaması sürerken, tahliyeler sonrasında halen cezaevinde 30 bin 947 kişi bulunuyor.³³ Bu kişilerin büyük bir kısmı AKP hükümetin darbe girişiminde sorumlu tuttuğu Gülen Hareketi'ne üye olmak, darbe girişiminde bulunmak, örgüt propagandası yapmak gibi suçlamalarla tutuklanmıştır. Ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), darbenin AKP hükümeti tarafından kontrollü şekilde gerçekleştirildiğini savunmaktadır.³⁴

15 Temmuz'dan bu yana ifade özgürlüğüne yönelik baskılar önemli oranda artmıştır. 20 Temmuz 2016'da kabul edilen Olağanüstü Hal'in (OHAL) ardından çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnameler ile (KHK) 2016 yılı sonuna kadar haber ajansları, gazeteler, televizyon kanalları başta olmak üzere 178 medya kuruluşu yargı kararı olmadan kapatıldı.³⁵ Ayrıca 30 yayınevi kapatıldı ve bastığı kitaplar yasaklandı.³⁶ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin açıklamasına göre 17 Temmuz 2018'de sona eren OHAL boyunca işsiz kalan gazeteci sayısı 10 bini aştı.³⁷ Çıkarılan KHK'lar, ifade özgürlüğü üzerindeki mevcut kısıtlamaları daha da artırmıştır.

191 gazeteci tutuklu

OHAL ilanından bu yana farklı yayın politikasına sahip medya kuruluşlarında çalışmış AKP muhalifi oldukları gerekçesiyle 300'ün üzerinde gazeteci tutuklanmıştır. Tahliye edilenlerle birlikte halen cezaevinde tutuklu bulunan gazeteci sayısı 191'dir.³⁸ Bununla birlikte hakkında tutuklama kararı çıkarıldığı için yurtdışına çıkan gazeteci sayısı 167'dir. 34 yabancı gazeteci Türkiye'den sınır dışı edilmiştir. Sadece 2018 yılında 839 gazeteci haberleri nedeniyle mahkemeye çıkarılmıştır. 1954 gazetecinin Başbakanlık onayı ile almaya hak kazandığı Basın Kartları iptal edilmiştir.³⁹ Gazeteciler terör örgütü üyeliği ile suçlanmakta ve tutuklanmaktadır. Gazetecilerin (ve diğer medya çalışanlarının) terör suçları şüphesiyle tutuklu yargılanması Avrupa Parlamentosu tarafından daha önce kınanmıştır.⁴⁰

Medyanın el değiştirmesi ve iktidarın kontrolüne geçmesi

Erdoğan, kitlelere ulaşabilen tek ses olmak amacıyla tüm medyayı istediği kıvama getirmeye çalışmıştır.⁴¹ CHP tarafından hazırlanan politika notunda; AKP'nin medyanın yüzde 95'ini kontrol ettiği

³¹ "Soylu: 15 Temmuz sonrası 511 bin kişi gözaltına alındı", Sputniknews, 11 March 2019, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201903111038119903-soylu-15temmuz-sonrasi-511bin-kisi-gozaltina-alindi/>

³² "Türkiye'de OHAL yedinci kez uzatıldı", Deutsche Welle, 18 March 2018, <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyede-ohal-yedinci-kez-uzat%C4%B1ld%C4%B1/a-43436783>

³³ "500 bin kişiye FETÖ soruşturması", OdaTV, 4 March 2019, <https://odatv.com/500-bin-kisiye-feto-sorusturmasi-04031941.html>

³⁴ "Kılıçdaroğlu: 15 Temmuz kontrollü darbe girişimidir", BBC, 3 April 2017, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39478777>

³⁵ "Üç Gazete, Bir Televizyon Kapatıldı", Bianet, 8 July 2018, <https://m.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/198961-uc-gazete-bir-televizyon-kapatildi>

³⁶ "OHAL'de 30 yayınevi kapatıldı", Susma, 7 June 2017, <http://susma24.com/ohalde-30-yayinevi-kapatildi/>

³⁷ "Sayılar ve Raporlarla 15 Temmuz'un 2 Yılı", Bianet, 16 July 2018, <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/199216-sayilar-ve-raporlarla-15-temmuz-un-2-yili>

³⁸ "Time to Stop Erdoğan!", Stockholm Center For Freedom, 3 May 2019, <https://stockholmcf.org/wp-content/uploads/2019/05/NYT-Ad-Stockholm-Center-for-Freedom-May-2-2019-1.pdf>

³⁹ "1954 Gazetecinin Basın Kartı İptal Edildi", Bianet, 19 December 2018, <https://bianet.org/bianet/medya/203679-1954-gazetecinin-basin-karti-iptal-edildi>

⁴⁰ Türkiye'de gazetecilerin durumuna ilişkin 27 Ekim 2016 tarihli ortak karar tasarısı (2016/2935(RSP)), par. 3ve4

⁴¹ "Yeni Türkiye'nin Medya Düzeni," Emre Tansu Ketten, Yeni Yol, Ocak-Şubat 2016, Sayı 17, <http://www.yeniyol.org/yeni-turkiyenin-medya-duzeni/>

belirtmiştir.⁴² Rapora göre; ekonomik ve siyasal baskılarla AKP'nin tekelci uygulamaları sonucunda Türkiye, Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde 2002'den 2018'e 99. sıradan 157. sıraya geriledi. Türkiye'de yaşanan skandal olaylara ilişkin AKP iktidarını zora sokacak gelişmelerin haber yapılması yayın yasakları ile engellendi. Sadece 2011 ile 2018 yılları arasında 468 habere yayın yasağı getirildi. 2019 yılının ilk iki ayı içinde ise 34 yayın yasağı kararı verildi.

AKP'ye muhalif bir çizgi izleyen Türkiye'nin en büyük medya patronu Aydın Doğan'ın ağır vergi cezaları ve soruşturmalar üzerine sektörden çekilmesi ibretliktir⁴³ Doğan Grubu'nun 82 yaşındaki patronu Aydın Doğan'a 2009'da 4,2 milyar lira vergi cezası kesilmiştir. 28 Şubat 1997'de medya grubunun yayınları nedeniyle postmodern darbesine destek vermekle suçlanarak dava açılma tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır.⁴⁴ Doğan, Mayıs 2011'de Milliyet ve Vatan Gazetelerini AKP iktidarına yakınlığı ile bilinen ve daha önce medya sektöründe olmayan işadama Erdoğan Demirören'e sattı. Doğan, daha sonra Hürriyet, Fanatik ve Posta gazeteleri ile KanalD ve CNN Türk gibi dev medya kanallarını Mart 2018'de Demirören'e satarak medya sektöründen ayrıldı. Doğan medya grubunun satışıyla birlikte Türkiye'deki 29 gazeteden (spor, ekonomi ve yabancı dilde yayın yapan gazeteler hariç) 21'i hükümetle yakın ilişkide bulunan patronluk yapısına sahip olmuştur. Hükümet çizgisinde yayın yapan gazetelerin toplam gazete tirajı içerisindeki payı ise yüzde 90'ı aşmıştır.⁴⁵

Erdoğan Demirören'in medya patronu olduktan sonra Erdoğan ile yaptığı bir telefon konuşması medyaya düşmüştür. Telefonda Demiören 'patron' diye hitap ettiği dönemin Başbakanı Tayyip Erdoğan tarafından azarlanmış ve telefonu ağlayarak kapatırken "Nasil girdim ben bu işe" demiştir. Bu konuşmanın ardından Demirören, Milliyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni'nin işine son vermiştir. Bu konuşma Sazak tarafından da doğrulanmış Erdoğan yalanlamamıştır.⁴⁶

Sabah-ATV medya grubunun el değiştirmesi de önemli bir dönüm noktasıdır. Yolsuzluk soruşturmasına giren belgelerde, 2013 sonunda satışa sunulan Sabah-ATV'nin Erdoğan'ın talimatıyla sermaye havuzu oluşturan AKP'li işadamları tarafından satın alındığı ortaya çıkmıştı. Medya grubu Erdoğan ve damadı Berat Albayrak'ın talimatlarıyla yönetilmeye başlanmıştır.⁴⁷

Gazetecilere ifadeleri nedeniyle müebbet hapis cezaları

Türkiye'de sadece gazetecilik faaliyetleri nedeniyle gazeteciler ağır hapis cezalarına çarptırılmaktadır. İstanbul 26. Ağır Ceza Mahkemesi Gazeteciler Ahmet Altan, Mehmet Altan, Nazlı Ilıcak, Fevzi Yazıcı, Yakup Şimşek ve Şükrü Tuğrul Özşengül'ü (müebbet) ömür boyu hapis cezasına çarptırmıştır. Gazeteciler darbe çağrışımında bulunmak, darbeyi desteklemek, (gazeteciler bu suçlamaları reddetmiştir) suretiyle Anayasa'yı ihlal ettikleri gerekçesiyle mahkum olmuştur. ⁴⁸

BM ifade ve fikir özgürlüğü hakkı Özel Raportörü David Kaye ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Medya Özgürlüğü Temsilcisi Harlem Désir, yaptıkları açıklamada, "Bu sert cezalar Türkiye'de

⁴² "Türkiye'de medyanın yüzde 95'i AKP'nin kontrolünde", MedyaBold, 5 March 2019,

<https://medyabold.com/2019/03/05/turkiyede-medyanin-yuzde-95i-akpnin-kontrolunde/>

⁴³ AKP döneminde Türkiye'de değişen Medya Sermayesi, Hala Gazeteciyiz, 10 May 2018,

<https://halagazeteciyiz.net/2018/05/10/akp-doneminde-turkiyede-degis-en-medya-sermayesi/>

⁴⁴ FT: Doğan Grubu'nun satılması, Türkiye medyasına büyük bir darbe, T24, 29 April 2018,

<https://t24.com.tr/haber/dogan-holdingten-kapa-aciklama,587295>

⁴⁵ "Doğan Medya Grubu Demirören'e satıldı", Euro News, 21 March 2018,

<https://tr.euronews.com/2018/03/21/dogan-medya-grubu-demiroren-e-sat-ld->

⁴⁶ "Erdoğan fırcaladı, Demirören ağladı", Cumhuriyet, 6 March 2014,

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/48011/Erdoğan_fircaladı_Demiroren_agladı.html

⁴⁷ 'Havuz' resmen Sabah-ATV'nin sahibi, Sol, 22 February 2014

<http://haber.sol.org.tr/medya/havuz-resmen-sabah-atvnin-sahibi-haberi-88341>

⁴⁸ "Altan kardeşler ve Ilıcak'ın cezası onandı!", Habertürk,

<https://www.haberturk.com/son-dakika-altan-kardesler-ve-ilicak-in-cezasi-onandi-2165227>

ifade ve medya özgürlüğüne karşı kabul edilmez bir saldırıdır. Bu hapis cezaları Türkiye’de muhalif sesleri bastırmanın benzeri görülmemiş bir seviyesini temsil ediyor.” Demişlerdir.⁴⁹

Açılan davalarda delil olarak gösterilen argümanların tamamına yakını haberler, yazılar, açıklamalar ve sosyal medya paylaşımlarından ibarettir. Buna rağmen AKP hükümeti cezaevinde gazetecilik mesleğinden tutuklu kimsenin bulunmadığını savunmaktadır. Ayrıca cezaevindeki gazetecilerin büyük bir oranı Başbakanlık tarafından verilen ‘sarı basın kartı’ sahibidir.

Tahliye kararı veren mahkeme heyeti görevden alındı

Yüzlerce gazeteci sadece sosyal medya paylaşımları ve twitter paylaşımlarını RT ettikleri, muhalif köşe yazıları, röportajları, haberleri televizyon kanallarında yaptıkları açıklamalar ve hatta çektikleri fotoğraflar nedeniyle terör örgütü üyeliği ile suçlanarak yargılanmaktadır. Bu davalar sonuçlanmaya ve gazeteciler hüküm giymeye başlamıştır. İstanbul 25. Ağır Ceza Mahkemesi’nde görülen bir davada 29 gazeteci yargılanmıştır ve dava hükümetin müdahalesi sahne olmuştur.⁵⁰

Yargılamayı yapan mahkeme heyeti duruşma bitiminde tutuklu 21 gazetecinin tahliyesine 5’inin tutukluluk halinin devamına karar verdi. Ancak tahliye kararları AKP’li hükümet yetkililerinin devreye girmesiyle engellenmiştir. Gazeteciler cezaevinde bekletilmeye devam edilmiş ardından yeni bir suçlama ile koğuşlarında gözaltına alınarak yeniden tutuklanmıştır. Gazetecileri serbest bırakan mahkeme heyeti değiştirilerek yeni bir heyet atanmıştır. Yeni atanan heyet ise gazetecilerin tamamına ceza yağdırmıştır. Gazetecilerin 19’una 7 yıl 6 ay hapis, 14’üne örgüt üyeliği suçlamasıyla 6 yıl 3 ay hapis, iki gazeteciye de örgüte yardım suçundan 2 ile 3 yıl hapis cezası verilmiştir.⁵¹

Gazetecilere yönelik baskılar sadece hapis değil para cezasıyla yıldırma olarak da karşımıza çıkmaktadır. Gazeteci Pelin Ünker’e Cumhuriyet Gazetesi’nde yayınlanan, AKP’li eski Başbakan Binali Yıldırım’ın çocuklarının Malta’daki off-shore şirketleriyle ilgili ‘Paradise Papers’ yazı dizisi nedeniyle 8 bin 660 TL para cezası ve 1 yıl 1 ay 15 gün hapis cezası verildi. Cumhuriyet gazetesi de bu haberden dolayı 30 bin Türk lirası manevi tazminat cezasına çarptırıldı.⁵²

Basın endeksinde Türkiye en ürkütücü ülkelerden biri

Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü (RSF) 2017’de hazırladıkları Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi’nde Türkiye’yi ‘en ürkütücü ülkelerden biri’ olarak tanımladı. Örgüt 2018’de hazırladığı Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi’nde ise Türkiye’nin daha da kötüye gittiği vurgulandı. Türkiye’nin, 180 ülkeli listede geçen 157. sırada olduğu mevcut hükümet AKP’nin başa geçtiği 2002 yılında Türkiye’nin, endekste 99. sırada yer aldığına dikkat çekildi.⁵³

Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) ‘İlerleme Tutuklandı’ başlıklı Türkiye raporunda “OHAL sonrası basın özgürlüğünde hiçbir ilerleme yok” açıklaması yaptı. Raporda, “Şu anda 155 gazeteci hapiste. Bunlardan 30’u darbe girişiminden önce, 125’i darbe girişiminden sonra tutuklandı. 75 gazetecinin cezası belirlendi ve 82 dava devam ediyor.” denildi.⁵⁴

⁴⁹ Türkiye: BM ve AGİT uzmanları gazetecilere müebbet hapis cezası verilmesinin "ifade özgürlüğüne eşî görülmemiş bir saldırı" olduğunu söylüyor, 16 February 2018, UN Turkey,

<http://www.un.org.tr/humanrights/tr/raporlar-ve-aciklamalar>

⁵⁰ “Nisan 1 şakası değil... Hukuk bitti!”, TR724, 1 April 2017,

<http://www.tr724.com/nisan-1-sakasi-degil-hukuk-bitti-tr724-manset/>

⁵¹ Medya davasında gazetecilere hapis cezası yağdı

<https://ahvalnews.com/tr/tutuklu-gazeteciler/medya-davasinda-gazetecilere-hapis-cezasi-yagdi>

⁵² Paradise Papers haberine 30 bin TL tazminat cezası, Medyascope, 28 February 2019,

<https://medyascope.tv/2019/02/28/paradise-papers-haberine-30-bin-tl-tazminat/>

⁵³ RSF’s 2018 World Press Freedom Index, <https://rsf.org/en/turkey>

⁵⁴ “Uluslararası Basın Enstitüsü: Türk medyasının yüzde 95’i iktidar kontrolü altında”, Romanya Haber, 12 February 2019,

<http://romhaber.com/2019/02/12/uluslararasi-basin-enstitusu-turk-medyasinin-yuzde-95i-iktidar-kontrolu-altinda/>

ABD merkezli düşünce kuruluşu Freedom House, ülkelerin 2019 yılı temel özgürlük seviyelerini gösteren 'Dünya Özgürlükler Raporu'nu yayınladı. 'Özgür olmayan' ülke kategorisindeki Türkiye'nin geçmiş yıllara göre durumunun 'kötüye gittiği' ifade edildi.⁵⁵

Barış Akademisyenleri cezalandırıldı

OHAL süresince 15 üniversite, 1043 okul kapatıldı. 7 bin 619 akademisyen meslekten ihraç edildi, 1400 akademisyen tutuklandı.⁵⁶ 19 sendika, 1700 dernek, vakıf, sivil toplum kuruluşunun faaliyeti durduruldu. 80 bin öğretmen açığa alındı. 125 bin 806 kişi kamu görevlerinden ihraç edildi.⁵⁷

AKP hükümetinin Türkiye'nin doğu ve güneydoğu illerindeki terörle mücadele politikaları sonucu yaşanan 1000'in üzerinde sivil ölümlerinin ve hak ihlallerinin sona ermesi talebiyle bazı akademisyenler tarafından bir bildiri hazırlandı.⁵⁸ 10 Ocak 2016'da "Barış İçin Akademisyenler İnisyatifi"nin (BAK) "Bu Suça Ortak Olmayacağız" bildirisini Yurtiçinden 111, yurtdışından 372 üniversiteden akademisyenin imzaladığı barış metni 483 üniversiteden 2212 akademisyen imzaladı.

Hedef gösterilen ve ihraç edilen akademisyen intihar etti

Cumhurbaşkanı Erdoğan, bildiriye imzalayan akademisyenler için "alçak, zalim, kapkaranlık, cahil, tiksinti verici, vatan haini, lümpen, terör örgütünün maşası, ahlaksız ve ruhu kirlenmiş" ifadelerini kullandı.⁵⁹ Erdoğan'ın sözleri üzerine Yükseköğretim Kurulu (YÖK) harekete geçti ve bildiriye imza atanlar üniversitelerden ihraç edilmeye başladı. Akademisyenler yalnızca devlet yetkililerinin hedefi olmadı. Radikal AKP destekçisi suç örgütü lideri Sedat Peker akademisyenler için, "Kanlarınızla duş alacağız." dedi. 499 akademisyen hakkında ayrı ayrı "Terör örgütü propagandası yapmak" suçlamasıyla davalar açıldı. 8 Mayıs 2019 tarihi itibarıyla 191 akademisyen 15'er ay hapis cezasına mahkum oldu.⁶⁰ Oysa AİHM, akademisyenlerin çalıştıkları kurum veya sistem ile ilgili görüşlerini özgürce dile getirebilmesinin ve herhangi bir sınırlama olmaksızın bilgi ve gerçekleri yayma özgürlüğünü içeren akademik özgürlüklerin önemine işaret etmiştir.⁶¹

"Bu suça ortak olmayacağız!" bildirisinin imzacılarından Dr. Mehmet Fatih Traş, 25 Şubat 2017'de terör örgütü sempatisi olarak suçlanması, hedef gösterilmesi ve işten atılması nedeniyle girdiği bunalım sonucu yaşamına son verdi. Traş, yaşadığı hukuksuzlukları intihar mektubunda anlattı.⁶²

⁵⁵ "Freedom House raporu yayımlandı: Türkiye bu yıl da 'özgür' değil", T24, 6 February 2019, <https://t24.com.tr/haber/freedom-house-raporu-yayinlandi-turkiye-bu-yil-da-ozgur-degil,807228>

⁵⁶ "AKP'nin 20 Temmuz Darbesi ve Bilançosu", Romanya Haber, 10 January 2017, <http://news.romhaber.com/2017/01/10/akpnin-20-temmuz-darbesi-ve-bilancosu/>

⁵⁷ 15 Temmuz'dan bugüne kamudan ihraç edilenlerin sayısı, Basın İlan Kurumu, 9 July 2018, <https://www.bik.gov.tr/15-temmuzdan-bugune-kamudan-ihrac-edilenlerin-sayisi/>

⁵⁸ Barış İçin Akademisyenler Vakasının Kısa Tarihi, TİHV, 11 January 2019, <http://www.tihvakademi.org/wp-content/uploads/2019/03/Barisicinakademisyenlervakasi.pdf>

⁵⁹ "Akademisyenler: En kötü notu vereceğimiz iddianame ile yargılanıyoruz", Evrensel, 5 December 2015, <https://www.evrensel.net/haber/367564/akademisyenler-en-kotu-notu-vercegimiz-iddianame-ile-yargilaniyoruz>

⁶⁰ "Barış Akademisyeni Füsün Üstel Cezaevine girdi", Evrensel, 8 May 2019, <https://www.evrensel.net/haber/378998/baris-akademisyeni-fusun-ustel-cezaevine-girdi>

⁶¹ "İfade Özgürlüğü", Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi, 2018 https://www.anayasa.gov.tr/bireyselbasvuru/pdf/Kitaplar/02_Ifade_ozgurlugu.pdf

⁶² "İntihar eden akademisyen hukuksuzluğu mektupla anlatmış", Birgün Gazetesi, 26 February 2017, <https://www.birgun.net/haber-detay/intihar-eden-akademisyen-hukuksuzlugu-mektupla-anlatmis-148411.html>

Çocuklar ölmesin dediği için 'terör' suçundan tutuklandı, bebeğiyle cezaevine girdi

AKP iktidarı döneminde ifade özgürlüğünün geldiği noktayı en iyi anlatan olaylardan biri de öğretmen Ayşe Çelik'in tutuklanması sürecidir. 8 Ocak 2016'da bir televizyon kanalında yayınlanan show programına telefonla bağlanan Ayşe Çelik şöyle demiştir; Türkiye'nin Güneydoğu'sunda neler olup bittiğinin farkında mısınız? Burada doğmamış çocuklar, anneler, insanlar öldürülüyor. Sanatçı olarak, insan olarak siz de yaşananlara sessiz kalmamalısınız, dur demelisiniz. Yazık artık insanlar ölmesin, çocuklar ölmesin, anneler ağlamasın."⁶³

Bu sözlerinden dolayı Çelik'e 'terör örgütü propagandası yapmaktan' 1 yıl 3 ay hapis cezası verildi. Öğretmen Çelik, 6 aylık kızı ile birlikte Diyarbakır E Tipi Cezaevi'ne konuldu. Çelik'e destek amaçlı 'Hepimiz Ayşe Öğretmeniz' diyerek kendilerini savcılığa ihbar eden 38 kişi hakkında da terör örgütü propagandası yapmak suçundan 5 yıl hapis istemiyle dava açıldı.⁶⁴

Benzer eleştirilerde bulunan çok sayıda sosyal medya hesabı kullanıcısı da benzer soruşturmalarla yargılanarak tutuklandı. 15 Temmuz sonrası 6 aylık süre içinde 3710 kişi hakkında sosyal medya paylaşımları nedeniyle işlem yapıldı. 1656 kişi tutuklandı.

Sadece 2018 yılı verilerine göre bir yıl içinde polis 110 bin civarında sosyal medya hesabı üzerinde çalışma yapmış 7 bin 109 kişiyi gözaltına almıştır. 2017'de 39 bin sosyal medya hesabı incelendi, 3 bin şüpheliden bini çıkarıldıkları mahkemece tutuklandı, 1400 kişi adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.⁶⁵ Bu kişilerden suç içerikli paylaşım yaptığı gerekçesiyle 2 bin 754'ü tutuklanmıştır.⁶⁶

Öneriler:

- Türkiye, ifade, örgütlenme ve toplanma özgürlüğü, bilgiye erişim ve basın özgürlüğü haklarını kısıtlayan tüm politikalarını gözden geçirmelidir. İfade özgürlüğünün sağlanması ve denetimi için bağımsız yargı kurumları tesis edilmelidir.

-Türk hükümeti, en kısa sürede imzaladığı uluslararası sözleşmeleri ve insan hakları beyannamelerini, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ve T.C Anayasasını yeniden uygulanır hale getirmelidir. Terörle Mücadele Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'nun ifade özgürlüğü aleyhinde kötüye kullanılmasına son verilmelidir. Özellikle 'terör' ve 'propaganda' suç tanımları yeniden kesin ifadelerle tanımlanmalıdır.

⁶³ Beyaz Show'a Bağlanan Ayşe Öğretmen Sosyal Medyayı Yıkı Geçti: "Doğu'da Olanların Farkında Mısınız?, Mynet, 9 Ocak 2016, <https://www.mynet.com/beyaz-showa-baglanan-ayse-ogretmen-sosyal-medyayi-yikti-gecti-doguda-olanlarin-farkinda-misiniz-190101076685>

⁶⁴ "Ayşe Öğretmen'e 1 yıl 3 ay hapis", Hürriyet, 27 April 2017

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/ayse-ogretmene-1-yil-3-ay-hapis-40439571>

⁶⁵ "Emniyet bir yılda 39 bin sosyal medya hesabında suç tespit etti", 26 December 2017,

<https://www.politikyol.com/emniyet-bir-yilda-39-bin-sosyal-medya-hesabinda-suc-tespit-etti/>

⁶⁶ "Sosyal medyadan suç içerikli paylaşım yapan 2 bin 754 kişi tutuklandı", Sputnik News, 19 December 2018, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201812191036707573-sosyal-medya-tutuklama/>

-Suçlamalar temel olarak yazdıklarına, yayınlarına, söylemlerine dayanan gazetecilerin terör suçlarından yargılanmayacağına dair güvence verilmelidir. Cezaevindeki gazeteciler, akademisyenler, aktivistler, sivil toplum kuruluşu temsilcileri, politikacılar serbest bırakılmalı ve haklarındaki davalar düşürülmelidir.

- Hakaret suçunu düzenleyen yasalar yeniden düzenlenmeli basın ve ifade özgürlüğü aleyhine kullanılmamalıdır. 5 yıla kadar hapis cezası öngören 'Cumhurbaşkanı'na hakaret' suçunu düzenleyen TCK 299. madde kaldırılmalıdır. TCK 125'inci maddede hakaret suçuna verilen 2 yıl hapis cezası hükmü kaldırılmalıdır.

-Barış Bildirisi'ne imza atan akademisyenlere yönelik soruşturmalar, davalar ve tutuklamalar kaldırılmalıdır. İhraç edilen akademisyenlerin görevlerine iadesi sağlanmalıdır.

-Bağımsız medya kuruluşlarını koruma altına alacak tedbirler alınmalıdır. Gazetecilere, legal örgütlere, muhalif aktivistlere ait kuruluşlar ve siteler hakkında verilen kapatma kararları kaldırılmalıdır. El konulan basın yayın araç ve gereçleri iade edilmelidir. Kamuya ait medya organları tarafsız yayın yapmalıdır.

-İnternet üzerinde ifade özgürlüğünün koruma altına alınması için 5651 Sayılı Kanun yeniden düzenlenmelidir. Erişime engelleme ve kapatma kararları mahkeme kararlarıyla yapılmalı ve uluslararası standartlara uygun olarak gerçekleştirilmelidir. Süresiz kapatma kararları kaldırılmalıdır.